Eduskunta
Talousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta (HE 39/2021)

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta, jolla perustuslaissa turvattua liikkumisvapautta rajoitettaisiin väestön suojaamiseksi covid-19-epidemian leviämiseltä.

Lailla voitaisiin rajoittaa tietyllä alueella henkilön liikkumista ja oleskelua muualla kuin kotikunnassa olevassa asuinpaikassa tai muussa siihen rinnastuvassa asuinpaikassa, jos se on välttämätöntä vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaavan hyvin laajalle levinneen vaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi säädettäväksi velvollisuus käyttää niillä alueilla, joille on säädetty liikkumis- ja oleskelurajoituksia, suun ja nenän peittävää kasvomaskia tai hengityssuojainta sisätiloissa ja liikennevälineissä, joissa on muita kuin samaan talouteen kuuluvia henkilöitä.

Esitys annetaan perustuslain 23 §:n mukaisena tilapäisenä poikkeuksena perusoikeuksiin poikkeusoloissa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja olemaan voimassa 14.5.2021 asti.

Yhteenveto Suomen Yrittäjien näkemyksistä

- Vastustamme hallituksen esityksen hyväksymistä. On perusteetonta rajoittaa laajasti elinkeinovapautta, kun tartunnat leviävät pääasiassa lähi- ja perhepiirien välisissä kontakteissa ja kokoontumisissa. Mahdolliset rajoitukset on ehdottomasti kohdistettava tarkasti näihin tilanteisiin.
- Rajoituslailla olisi merkittäviä kielteisiä vaikutuksia elinkeinotoimintaan ja työpaikkojen säilymiseen. Jos laki otetaan käyttöön, se iskisi lujaa

tuhansiin kaupan ja palvelualan pienyrittäjiin aiheuttaen väistämättä elinvoimaisten yritysten konkursseja, mikä aiheuttaa työttömyyttä.

- On tehtävä ensisijaisesti sellaisia tehokkaita ja täsmällisiä koronaviruksen torjuntatoimia, jotta lausunnolla olevaa rajoituslakia ei tarvita. Pääkaupunkiseudulle ja Turun alueelle pitää kohdistaa nopeampia rokotustoimia ja kokoontumisrajoituksia pitää entisestään tiukentaa ja valvoa.

- Sekä kaupat että palveluntarjoajat ovat panostaneet merkittävästi asioinnin turvallisuuteen ja omavalvontaan, ja yritykset ovat valmiita tarpeen vaatiessa lisäämään entisestään turvallisen asioinnin takaamia toimia. Virus ei ole levinnyt juurikaan kaupoista tai palveluntarjoajien tiloista.

- Lausunnolla oleva rajoituslaki ei ole selvä, tarkkarajainen ja oikeasuhtainen. Lakiesitys sisältää useita epätarkkuuksia ja tulkinnanvaraisuuksia. Ei ole lainkaan selvää, milloin liikkumisrajoituksista voidaan poiketa ja hankkia henkilökohtaisen elämän kannalta välttämättömiä tarvikkeita tai terveyspalveluja.

- Esitys kohtelee yrityksiä eriarvoisesti. Se johtaa tosiasiallisesti siihen, että rajoitukset kohdistuvat yrityksiin eri tavalla esimerkiksi sen perusteella, minkä kokoisesta yrityksestä on kyse. Se suosii suuria marketteja ja sorsii pieniä erikoiskaupan ja palvelualan yrityksiä.

- Esitetyille liikkumisrajoituksille on oikeasuhtaisempia vaihtoehtoja:

    - Terveysturvallinen asiointi on sallittava kaikissa kaupoissa ja palveluyrityksissä. Asioinnin turvallisuuden varmistamiseksi on maskipakon lisäksi mahdollista säätää nykyistä tarkemmin sallitusta yhtäaikaisesta enimmäisasiakasmäärästä. Palveluyrityksissä voidaan hyödyntää myös ajanvarausjärjestelmiä asiakasmäärien hallinnassa ja terveysturvallisen asioinnin varmistamisessa.

    - Jos liikkumisrajoituksia säädetään, ne on kohdennettava ilta- ja yöaikaan esimerkiksi kello 22–06 väliselle ajalle. Tällä tavoin voitaisiin vähentää yksityisissä tilaisuuksissa tapahtuvia kontakteja. Samalla voitaisiin kieltää kotona tapahtuvat yksityiset juhlat, joihin osallistuu muita kuin saman perheen jäseniä.

    - Rokotukset on kohdennettava nopeasti ongelma-alueille, erityisesti Helsinkiin, Espooseen ja Vantaalle, joissa on rokotettu selvästi vähemmän kuin muualla maassa keskimäärin.

- On otettava käyttöön nykyistä tiukempia kokoontumisrajoituksia. Lisäksi on lisättävä voimakkaasti viestintää ongelmaryhmille suurissa kaupungeissa lähipiirikontaktien välttämiseksi.
- Kasvomaskin käyttövelvoitetta ei tulisi kytkeä liikkumisrajoituksiin vaan velvoite tulisi säätää yleisenä sisätiloja ja liikennevälineitä koskien.

1. Esitys tukahduttaa perusteettomasti pienten yritysten elinkeinotoiminnan

Kannamme huolta koronatilanteesta ja pidämme monia koronan vuoksi käyttöönotettuja rajoituksia perusteltuna. Liikkumisrajoituksia koskeva esitys on kuitenkin ylimitoitettu ja väärin kohdistettu. Esityksen mukaisissa liikkumisrajoituksissa olisi käytännössä kyse on asiointikiellosta, jolla olisi toteutuessaan tuhoisia vaikutuksia yrityksiin.

On perusteetonta rajoittaa laajasti elinkeinovapautta, kun tartunnat leviävät pääasiassa lähi- ja perhepiirien välisissä kontakteissa ja kokoontumisissa. Tämän vuoksi myös rajoitustoimet olisi ehdottomasti kohdistettava tarkasti näihin tilanteisiin.

Esityksen mukaiset rajoitukset kohdistuvat väärin ja uhkaavat kaataa yrityksiä, joiden toiminnan rajoittamisella ei ole merkitystä tautitilanteen kehittymisen kannalta. Yritykset, jotka ovat toimineet vastuullisesti ja varmistaneet toiminnallaan asiakkaiden turvallisen asioimisen, valikoituvat perusteetta syypäiksi vallitsevassa tilanteessa. Viranomaiset ovat julkisessa keskustelussa myöntäneet, että nyt annetulla hallituksen esityksellä pyritään *välillisesti* ehkäisemään lähipiirissä ja niin sanotuissa kotibileissä ja kokoontumisissa tapahtuvia tartuntoja.

Emme pidä esitettyä sääntelyä hyväksyttävänä, koska sillä rajoitetaan perusteettomasti elinkeinovapautta ja asetetaan yritykset epätasa-arvoiseen asemaan liikkumisrajoitusten seurauksena. Esitetty sääntely ei ole oikeasuhtaista eikä tarkkarajaista ja sillä rajoitetaan toimintaa, jonka rajoittaminen ei ole taudin leviämisen ehkäisemiseksi välttämätöntä.

2. Liikkumisrajoitukset vievät yrityksiltä asiakkaat ja yrittäjiltä toimeentulon

Esityksen mukaan ehdotetun lainsäädännön vaikutukset elinkeinovapauteen olisivat välillisiä, koska lakiehdotuksella ei suoraan velvoitettaisi elinkeinonharjoittajia sulkemaan liiketiloja asiakkailta. Suomen Yrittäjät on asiasta eri mieltä. Vaikutukset elinkeinovapauteen ovat välittömiä ja ankaria.

Esitys toteutuessaan merkitsee erityisesti erikoiskaupoille ja palveluyrityksille yritystoiminnan osittaista tai täydellistä keskeytymistä. Näillä yrityksillä ei ole edellytyksiä selviytyä raskaista rajoituksista. Jos asiakkaat eivät saa asioida liikkeissä, edellytyksiä liiketoiminnalle ei ole. Esitys tekee yritystoiminnasta entistä vaikeampaa alueilla, joihin ovat iskeneet voimalla turistikato, etätyöt ja aiemmat rajoitustoimet.

Muodollinen oikeus harjoittaa yritystoimintaa ei synnytä tulovirtaa, joka on ehtona sille, että yritys voi selvitä kriisin yli. Yrityksen kiinteät kustannukset tulee maksaa rajoitustoimien aikanakin. Lisäksi yrittäjät ovat erittäin huolissaan henkilökohtaisesta toimeentulostaan. On huomioitava, että koronan vuoksi monet ovat valmiiksi vaikeuksissa, ja näitä vaikeuksia ankarat liikkumisrajoitukset syventävät merkittävästi.

Esityksessä arvioidaan, että liikkumisrajoituksista aiheutuva vaikutus ei olisi kovin merkittävä, koska yritysten toiminta on lähes pysähdyksissä jo aikaisempien toimien johdosta. Katsomme, että vaikutukset ovat merkittäviä nimenomaan sen vuoksi, että yritysten kestokykyä on koeteltu pitkään erilaisten rajoitusten vuoksi. Myös koronasta johtuva asiakasvirran vähentyminen on vaikeuttanut toimintaa jo yli vuoden ajan. Vahingot ovat kertaantuneet ja syventyneet kriisin pitkittyessä eikä moni yritys enää kestä ankaria ja perusteettomia esityksen mukaisia liikkumisrajoituksia. Rajoitukset kohdistuisivat käytännössä erityisesti kaikkein pienimpiin yrityksiin.

Lakiesityksen yritysvaikutukset vastaavat tilannetta, jossa yritykset suljettaisiin viranomaismääräyksellä kokonaan. Tätä ei ole esityksessä tunnistettu.

3. Esitys on vaikeaselkoinen ja velvoitteita on vaikea valvoa

Liikkumisrajoituksia koskevaan säännökseen on rakennettu paljon poikkeuksia. Tästä syystä esitettyjä liikkumisrajoituksia olisi käytännössä vaikeaa valvoa. Näin ollen liikkumisrajoituksia ei voida pitää tehokkaina tai toimivina keinona hillitä tartuntatilannetta.

Lain, joka koskettaa kaikkia liikkumisrajoituksia koskevalla alueella asuvia, pitää olla selkeä ja kansalaisten hyväksyttävissä. Vaikeaselkoisella ja vaikeasti valvottavalla lailla ei pystytä pureutumaan niihin pääongelmiin, joilla olisi aitoa merkitystä tautitilanteen kannalta. Se johtaa pahimmillaan siihen, että kaikkien rajoitustoimien hyväksyttävyys kansalaisten parissa murenee.

Korostamme, ettei esityksellä jatkossakaan pystyttäisi puuttumaan sellaisiin tilanteisiin, joista tartunnat ovat pääosin levinneet. Esitys ei ole toteuttamiskelpoinen.

Esityksessä jää epäselväksi myös se, mitä voidaan pitää henkilökohtaisen elämän kannalta välttämättöminä tarvikkeina. Esitys jättää tätä koskevan arviointivastuun yksittäiselle kansalaiselle. Kun liikkumisrajoitusten rikkomuksista seuraisi myös sakkorangaistus on selvää, että sääntelyn on oltava selkeää ja tarkkarajaista.

Huomautamme, että esitys ei sallisi palveluiden suorittamista liiketiloissa, koska asiakkaan ei olisi mahdollista asioida liikkeessä, ellei asiointia voida pitää välttämättömänä. Liikkuminen olisi kuitenkin mahdollista elinkeino- tai yritystoiminnan harjoittamiseksi. Tällä perusteella yrittäjän ei olisi mahdollista suorittaa omissa liiketiloissaan palveluita, joka edellyttää asiakkaan henkilökohtaista läsnäoloa tai asiointia, mutta vastaavia palveluita olisi mahdollista käydä suorittamassa henkilön kotona.

Lisäksi on huomattava, että lukuisille elinkeinonharjoittajille on välttämätöntä hankkia elinkeinonsa vuoksi esimerkiksi rautakaupasta tarvikkeita, vaatekaupasta asusteita tai kodinkonekaupasta laitteita. Jos rajoituslaki johtaa siihen, että kaupat ja palvelut tosiasiallisesti sulkevat ovensa, on esityksellä suuremmat ja laajemmat vaikutukset elinkeinotoimintaan, kuin mitä esityksessä on arvioitu.

4. Esitys kohtelee yrityksiä eriarvoisesti

Pidämme sääntelyn oikeasuhtaisuuden, hyväksyttävyyden ja elinkeinonharjoittajien tasapuolisen kohtelun vuoksi tärkeänä, että koronavirusepidemiaan liittyviä rajoituksia sovelletaan kaikkiin elinkeinoharjoittajiin mahdollisimman tasapuolisesti. Tartuntojen leviämisen kannalta yritysten erilaiseen kohteluun ei ole perusteita. Lausunnolla oleva esitys johtaa tosiasiallisesti siihen, että rajoitukset kohdistuvat yrityksiin eri tavalla esimerkiksi sen perusteella, minkä kokoisesta yrityksestä on kyse.

Esityksen mukaan sallittua olisi muun muassa kaupoissa asiointi elintarvikkeiden ja ruoan hankkimiseksi. Välttämättömien elintarvikkeiden ohella olisi mahdollista hankkia kaupoissa vakiintuneesti myytäviä tuotteita kuten elektroniikkaa, vaatteita, kosmetiikkaa. Myös esimerkiksi apteekeista olisi mahdollista ostaa muitakin tuotteita kuin lääkkeitä. Kyseisten tuotteiden hankkiminen erikoiskaupasta olisi kuitenkin kiellettyä, ja erikoiskaupalla olisi mahdollisuus tarjota edellä mainittuja ei-välttämättömyyshyödykkeitä ainoastaan verkkokaupan kautta.

Esitys vääristää kilpailua sekä suosii isoja marketteja. Tartuntojen leviämisen estämisen kannalta on järjetöntä ohjata ihmisiä tekemään kaikkia hankintojaan isoista marketeista. Monissa erikoistavarakaupoissa asiakasvirrat ovat todella pieniä, ja pienentyneet koronan myötä. Asiointi niissä on

turvallista pienten asiakasmäärien ja pitkälle viedyn omavalvonnan ja hygieniatoimien vuoksi. Lakiesityksen myötä on olemassa riski siitä, että liikkumisrajoitusten seurauksena ihmiset pakkautuvat isoihin marketteihin, jolloin tilanne on viruksen leviämisen kannalta otollinen. Asiakasmäärien kasvu nähtiin jo vuosi sitten, kun kansalaiset hamstrasivat tuotteita isoista marketeista.

Esitys ei aseta asiakkaiden asioinnille erityisvelvoitteita, kuten enimmäisasiakasmääriä, jos asiointi tapahtuu elintarvikkeiden tai välttämättömyystuotteiden hankkimiseksi. Siksikin on selvää, ettei tautitilanteen huononemisen katsota liittyvän asiointiin kauppaliikkeissä, joista kuitenkin osa esitettävän sääntelyn vuoksi joutuisi rajujen rajoitusten kohteeksi.

On myös hyvä huomata, että esitys vaikeuttaa yritysten toimintaa myös sen kohdealueiden ulkopuolella, kun esimerkiksi mökkien vuokraus oman perheen käyttöön lyhyeksi ajaksi kielletään. Tällä on vaikutuksia eri puolilla Suomen erityisesti vapaa-ajanasuntopaikkakunnilla.

5. Esitetyille liikkumisrajoituksille on oikeasuhtaisempia vaihtoehtoja

Katsomme, etteivät esityksen mukaiset liikkumisrajoitukset täytä välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimuksia, kun on olemassa muitakin vähemmän vahinkoja aiheuttavia keinoja, joita ei ole vielä käytetty.

Sen sijaan, että palveluiden ja erikoiskaupan toiminta pakotettaisiin tosiasialliseen sulkuun, olisi otettava käyttöön kohdistetut ja vähemmän vahinkoja aiheuttavat rajoitukset. Esityksen mukaisten liikkumisrajoitusten on oltava viimesijainen keino. Jos niitä säädetään, ne tulee toteuttaa tavalla, joka oikealla tavalla kohdistaa vaikutukset ja rajoitukset tilanteisiin, joista tautitilanteen heikentyminen johtuu.

5.1. Asiointi on sallittava kaikissa kaupoissa ja palveluyrityksissä

Johdonmukaisin ratkaisu, joka poistaisi myös esitykseen liittyvät tasapuolisen kilpailua vaarantavat ongelmat, olisi sallia asiointi kaikissa kaupoissa ja palveluyrityksissä yhtäläisin ehdoin. Asioinnin aikana olisi velvoite pitää kasvomaskia. Lisäksi esimerkiksi palveluyrityksissä olisi mahdollista palvella asiakkaita ajanvarauksella ja huolehtia asiakastilojen järjestelyillä siitä, että kontakteja ihmisten välille syntyy vain vähän. Olisi mahdollista myös säädellä nykyistä tarkemmin sallittua yhtäaikaista asiakasmäärää. Tällaiset sääntelykeinot pitäisi käyttää ensin myös perusoikeuksien turvaamisen, sääntelyn välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden näkökulmista.

5.2. Liikkumisrajoitukset voitaisiin kohdentaa ilta- ja yöaikaan

Huonosti kohdentuvien laaja-alaisten liikkumisrajoitusten sijaan voitaisiin toimeenpanna ilta- ja yöaikaan kohdentuvat liikkumisrajoitukset.

Liikkumista voitaisiin rajoittaa esimerkiksi klo 22–06 välisenä aikana. Tällä tavoin voitaisiin vähentää yksityisissä tilaisuuksissa tapahtuvia kontakteja. Samalla voitaisiin kieltää kotona tapahtuvat yksityiset juhlat, joihin osallistuu muita kuin saman perheen jäseniä. Tällainen sääntely estäisi yksityisiä juhlia ja muita turhia kontakteja, joista on lähtenyt liikkeelle laajoja tartuntaketjuja. Aikarajoituksiin perustuvaa liikkumisrajoitusta olisi myös käytännössä mahdollista valvoa.

Tämän lisäksi hallituksen ja viranomaisten tulisi antaa vahva yhteinen viesti siitä, että jatkossa tulevat kolme-neljä viikkoa olisi kiellettyä tavata kodeissa vieraita ja muita perhepiiriin kuulumattomia. Tähän viestintään ei ole kiinnitetty juurikaan huomioita, kun on keskitetty perustelemaan liikkumisrajoitusten tarpeellisuutta. Suomessa noudatetaan hyvin ohjeistuksia ja ihmisten sosiaalinen valvonta toimii. Myös esityksen mukaiset liikkumisrajoitukset tukeutuvat luottamukseen, koska lukuisien poikkeuksien myötä sääntely ei aidosti rajoita ihmisten liikkumista. Tiettyyn vuorokauden aikaan kohdennetut liikkumisrajoitukset olisivat myös hyväksyttävämpiä.

5.3. Rokotukset on kohdennettava ongelma-alueille

Rokotuksia tulisi suunnata nopeasti alueille, joilla tautitilanne on vaikea. Esityksen laskelmien mukaan liikkumisrajoitusten arvioidaan vähentävän sairaalahoidon tarvetta noin 17 prosenttia.[1] THL:n oman asiantuntija-arvion mukaan pelkällä rokotejakelun alueellisella painotuksella voitaisiin saada samanlainen vaikutus (15–20 prosenttia).[2] Jos rokotteita kohdentamalla saadaan sama vaikutus kuin esityksen mukaisilla liikkumisrajoituksilla, perusteita laajoille liikkumisrajoituksille ei ole.

On selvää, että vaikutukset talouteen ovat täysin erilaiset näissä vaihtoehdoissa ja tämän vuoksi on perusteetonta olla valitsematta vaihtoehtoa, jossa taloudellisia vahingot ovat huomattavasti rajatumpia. Myös kansallinen rokotusasiantuntijaryhmä (Krar) on suositellut alueellisen painotuksen käyttöönottoa. Krar:in mukaan rokotteiden jakelumalli vähentäisi sairaalahoitoa vaativia vakavia tautitapauksia koko maassa arviolta viidenneksen

[1] HE 39/2021 s. 43 taulukko 1 (ESH tarve nykyrajoituksilla 3054 ja 3 vko. lisärajoituksilla 2547)
[2] HS:n laskelma: rokotusten keskittäminen pahoille epidemia-alueille THL:n kaavan mukaan toisi lisää rokotteita neljään sairaanhoitopiiriin - Tiede | HS.fi

enemmän kuin nykymallilla siihen mennessä, että koko aikuisväestölle on tarjottu ensimmäinen rokoteannos.[3]

5.4. Kokoontumisrajoitukset säädettävä tiukemmiksi

Tartunnat leviävät pääasiassa lähi- ja perhepiirien välisissä kontakteissa ja kokoontumisissa, joilla esitykseen yritetään puuttua siinä onnistumatta. Olisi syytä ottaa käyttöön entistä tiukempia kokoontumisrajoituksia ennen laaja-alaisia liikkumisrajoituksia. Liikkumisrajoitusten käyttöönotto ei ole kuitenkaan oikea keino välittää viestiä tilanteen vakavuudesta kansalaisille.

5.5. Kasvomaskin käyttövelvoitetta ei tule kytkeä liikkumisrajoituksiin

Esityksen mukaan velvoite kasvomaskin tai hengityssuojaimen käyttöön olisi voimassa vain liikkumisrajoituksia koskevilla alueilla. Pidämme velvoitetta perusteltuna, mutta katsomme, ettei sitä tulisi kytkeä liikkumisrajoituksiin. Velvoite tulisi säätää yleisenä sisätiloja ja liikennevälineitä koskien.

6. Yrittäjien menetykset on kompensoitava

Jos esityksen mukaisia liikkumisrajoituksia säädettäisiin, niistä aiheutuvat menetykset pitää kompensoida nopeasti ja kattavasti, jotta turhilta konkursseilta ja työpaikkojen menetyksiltä vältytään. Katsomme, että liikkumisrajoituksesta maksettavien tukien tulisi vastata sulkukorvauksia, koska liikkumisrajoitusten vaikutukset yrityksille vastaavat sulkua. Maksatukseen tuet pitäisi saada nopeasti, koska yritykset ovat käyttäneet jo puskurinsa eikä tukia maksatusta pystytä jäädä odottelemaan. Lisäksi tarvitaan mittavia muita yrityksiä auttavia toimia, kuten väliaikaisia lainsäädäntömuutoksia, joita oli käytössä vuonna 2020.

7. Lopuksi

Esityksen mukaiset liikkumisrajoitukset voisivat olla voimassa 21 vuorokautta kerrallaan ja niitä voitaisiin jatkaa aina 21 vuorokaudella. Liikkumisrajoitusten jatkamiselle pitää asettaa tiukemmat edellytykset. Katsomme, että liikkumisrajoitusten pidennys tulisi rajata enintään 10 päiväksi. Rajoitusten tehokkuuden ja toimivuuden seuranta edellyttää myös, ettei rajoituksen pidennystä voida asettaa näin pitkäksi ajaksi kerrallaan.

Jos esityksen mukaiset liikkumisrajoitukset otetaan käyttöön, tulee riittävien korvauksien lisäksi valmistella pikaisesti väliaikaisia

[3] Kansallinen rokotusasiantuntijaryhmä: koronarokotusten painottamista alueellisesti on tarpeen harkita - Tiedote - THL

lainsäädäntömuutoksia, joilla yritykset voivat sopeutua ja joiden avulla vahinkojen suurusluokkaa voidaan pyrkiä lieventämään. Yrityksillä ei ole keinoja reagoida nopeasti käyttöönotettaviin rajoituksiin. Työsopimuslakia pitää muuttaa niin, että lomautukset voidaan toimeenpanna nopeammin. Kahden viikon lomautusilmoitusaika on kohtuuttoman pitkä. Lisäksi konkurssilain maksukyvyttömyysolettamaa tulee nostaa tuntuvasti nykyisestä 30 päivästä tai väliaikaisesti poistaa kokonaan velkojien mahdollisuus käyttää konkurssiuhkaisen maksukehotuksen laiminlyöntiin perustuvaa maksukyvyttömyysolettamaa.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Karoliina Katila
asiantuntija